

UDK 396.1-054.71"19"

Prejeto: 14. 10. 2005

Dolga pot "Mrs. John Brown" do "Mrs. Jane Brown" v Kanadi

MILICA TREBŠE ŠTOLFA

mag., arhivska svetnica v pokoju, Šared 19 d, SI-6310 Izola,
el. pošta: milica.trebse@guest.arnes.si

IZVLEČEK

Tudi v Kanadi še ni dokončana pot enakopravnega uveljavljanja žena v družbi. Glede na njeno multietničnost so se tradicije, ki so jih prvi priseljenci uveljavljali tudi v tej izbrani novi domovini, različno izkazovale in ohranjale, a skupno jim je bilo dejstvo, da ženam zelo dolgo ni bilo omogočeno enakopravno sooblikovanje družbe. Skoraj dve stoletji prizadevanj raznih gibanj in rezultati dela postopoma vendarle osveščajo "krepkejši člen družbe", da žene in dekleta prav tako lahko bistveno prispevajo k razvoju družbe. Tri generacije so bile potrebne, da je "Mrs. John Brown" javno sprejeta "Mrs. Jane Brown", gospa s svojim lastnim imenom pred priimkom. Kako dolgo bo potrebno še čakati, da ženskam širša družba prizna še kaj več kot le to?

Svoj prispevek namenjam slovenskim rojakinjam in njihovim potomkam v društvenem in družbenem okolju v kanadskih slovenskih skupnostih, bratskih organizacijah, ženskih združenjih in kulturnih društvih in ob njih, od poznih dvajsetih in začetkih tridesetih let prejšnjega stoletja dalje. Glede na dolgoletne izkušnje s terenskim delom v Kanadi sem se s težavo odločila, da na kratko predstavim delo le nekaj posameznic, ki so se vsaka na svojem področju z aktivnim delom nesporno uveljavile tudi zunaj družinskega, društvenega ali svojega delovnega in bivalnega okolja. Glede na tradicije je vsaka doživljala specifično pot samopotrjevanja, odvisno od sredine, v kateri se je znašla, pogojih delovanja v tej sredini in zrelosti okolja, da dopusti njeni ustvarjalnosti prosto pot.

KLJUČNE BESEDE: Kanada, izseljenke, ustvarjalnost, kultura, glasba, kariera

ABSTRACT

LONG WAY FROM "MRS. JOHN BROWN" TO "MRS. JANE BROWN" IN CANADA

The process of asserting equal rights of women in society has not been finished in Canada either. With regard to the multiethnicity in Canada, the traditions that the early settlers put into force in their newly chosen homeland, were demonstrated and preserved in different ways, but what they all had in common, was the fact, that the women had not been given the chance to participate in shaping the society on terms of equality. Nevertheless, almost two centuries of the endeavours of various movements, and the consideration of the results of the women's work, finally succeeded to make "the stronger part of the society" take into account, that women and girls could contribute to the development of the society as substantially as men. Three generations were needed for "Mrs. John Brown" to become publicly accepted as "Mrs. Jane Brown", the lady with her own first name put before her last name. How long will we still have to wait for the wider society to acknowledge yet more than that to women?

I am devoting my contribution to the Slovene fellow countrywomen and their descendants, in the social environment and associations of the Canadian Slovene communities, fraternal organizations, women's associations and cultural societies and clubs from the late twenties and the early thirties of the previous century on. Taking into account the experience of my field work in Canada, it was a very difficult choice to present in short the work of only a few individual women who have, each in her own field, incontestably made themselves valued also beyond their family, social or working and domicile environment. As regards the traditions, each of them experienced a specific process of self confirmation, depending on the environment they belonged to, the conditions of performing in that environment, as well as the maturity of their surrounding environment, for tolerating their creativeness and giving them a free way.

KEY WORDS: Canada, emigrant, creativeness, culture, music, career

Zakaj tak simboličen naslov prispevka?

Morda prav ta najbolj nazorno prikaže razvoj položaja slovenske izseljenke, kot sem mu lahko sledila med terenskim delom pri društvih slovenskih izseljencev v Kanadi in v njihovem ohranjenem arhivskem gradivu. Kanadske izkušnje naših izseljenk se ne razlikujejo od ameriških, saj so tudi migracijski tokovi v Kanado za naše rojake sprva potekali večinoma prek Združenih držav. Pa tudi v drugih priseljenskih državah so ženske in dekleta takrat imele podobne izkušnje.

Dovolj je bilo in bo še povedano o patriarhalni, pa tudi religiozni tradiciji edinega poslanstva ženske – biti gospodinja, žena in mati ter skrbeti za družino in vzgajati otroke. Ta delovni krog naj bi ji dodelil Stvarnik in to naj bi povsem zadovoljilo njene potrebe in hotenja. Če sarkoli bi se žena lotila zunaj tega, bi bilo brezbožno. Tako je družina v bistvu živela v dveh svetovih – dejavnem zunanjem svetu mož in zelo napornem domačem svetu žen.

Naša "Mrs. John Brown" je živela svoje možu povsem podrejeno življenje tudi še globoko v dvajseto stoletje. Ne bi posebej govorila o letnicah, ki so že v devetnajstem stoletju pomenile prelom v miselnosti o položaju žena in njihovem delovanju zunaj strogega družinskega kroga. Normativnim aktom resnično stanje še dolgo ni sledilo. Pozivu naprednih žena v ZDA so sicer sledile tudi naše izseljenke v Kanadi in začele organizirati srečanja žena in deklet, ustanavljati ženske organizacije, sprva – kljub nasprotovanju moških – kot ženske sekcije tistih nekaj odsekov KSKJ (Kranjsko-slovenska katoliška jednota) in SNPJ (Slovenska narodna podpora jednota), ki so delovali na območju zahodne Kanade in v delu Ontaria, pozneje pa so se pridruževale organiziranemu delu samostojnih ženskih zvez, ki so nastajale tudi že v Kanadi. Z ustanovitvijo Vzajemne podporne zveze BLED in njenih odsekov v Kanadi so ženske lahko "upravljale" le kuhinjo, saj je bila zanjo odgovorna žena vsakokratnega predsednika. Stanje se ni izboljšalo niti z ustanovitvijo samostojnih kulturnih društev. Sprva le moškimi klubom v štiridesetih, petdesetih in tudi zgodnjih šestdesetih letih so bile žene le "nujno potreben" neimenovan del društvenih dejavnosti – "napredovale" so lahko največ do pisanja zapisnikov ali opravljanja blagajniških poslov za društvo. Razmere so se nekoliko izboljšale s prihodom bolj izobraženih žena, saj so smelo vdirale na dotlej le možem namenjena področja. Tako so se tudi društvena pravila v poznih šestdesetih in sedemdesetih letih začela dopolnjevati s člani, ki so dopuščali enakopravnost obeh spolov tako pri kandidiranju za funkcije kot pri vodenju dejavnosti. Kljub vsem pravilom pa so še danes v nekaterih okoljih zakoreninjeni predsodki, da naj bi žena predvsem skrbela za domače okolje. A najpogumnejšim in

najprodornejšim je uspelo samostojno prodreti v javnost in se uveljaviti tako v društvih kot v kanadski multietnični skupnosti narodov.

V tem prispevku – v skrajšani obliki predstavljenem tudi na mednarodni konferenci *Vloga žensk v migracijskih kontekstih slovenskega etničnega prostora*, ki je bilo med 17. in 19. novembrom 2004 v Ljubljani – v grobih obrisih predstavljam življenjske poti le petih slovenskih izseljenk, ki so vsaka na svojem področju ubirale tisto pot, po kateri je naša "Mrs. John Brown" postajala današnja "Mrs. Jane Brown". Glede na poznavanje razmer v Kanadi sem se odločila, da predstavim teh pet žena in deklet, ki so v Kanado prišle z različnih koncev Slovenije in z različnimi nameni v obdobju tridesetih let. Vse so prva generacija slovenskih izseljenk. Najstarejša, sedaj že pokojna **Lucija Tiringer**, Gorenjka, mati in gospodinja vse življenje, je prišla za svojim bodočim možem s pomočjo agencije leta 1932. Leta 1958 ji časovno sledi **Francka Seljak**, Primorka, ekonomska begunka, učiteljica in uveljavljena kulturna delavka. V istem obdobju je iz rodne Goriške kot zavedna Slovenka, a italijanska državljanica, **Damjana Bratuž**, rojena v Biljah, s Fullbrightovo štipendijo odšla najprej v ZDA, saj ji kot Slovenki ni bilo dano udejaniti doma vseh svojih talentov in sposobnosti. Danes je upokojena zaslužna profesorica klavirja in glasbena pedagoginja svetovnega slovesa in prva doktorica znanosti v svoji stroki na ameriški univerzi. Leta 1960 se je za soprogom odpravila še že uveljavljena solistka pri ansamblu bratov Avsenik, Tržičanka **Marija Ahačič Pollak**, ki je ne le producentka in uspešna radijska voditeljica, ampak tudi uspešna zborovodkinja mednarodno priznanega pred desetimi leti ustanovljenega dekljiškega zbora PLAMEN v Torontu. Leta 1964 se je študentka germanistike in slavistike na ljubljanski Filozofski fakulteti **Milena Mejač** iz Ljubljane napotila k stricu v Kanado na šestmesečno izpopolnjevanje znanja angleščine. S Štajercem, Ciriлом Sorškom, ki ga je spoznala pri folklorni skupini Nagelj, sta si ustvarila družino. Angleški jezik sedaj res brezhibno obvlada, njeni otroci pa govorijo tudi slovensko; pa tudi svoje vnuke uči materinega jezika, tako kot je več generacij otrok slovenskih izseljencev učila slovenščino v dopolnilni šoli slovenskega jezika v Torontu. Čustveno je še vedno razpeta med družino v Kanadi in družino v Sloveniji. In ne nazadnje, leta 1969 se je svojim petim bratom in trem sestram v Kanadi pridružila tudi **Cvetka Mikolič**, sedaj Kocjančič, iz Dolenjske in postala pomembna slovenska literarna ustvarjalka, pesnica, pisateljica, avtorica biografskih romanov in številnih razprav o slovenskem izseljenstvu. Znana je v obeh domovinah, saj je tudi pomembna interpretka življenja in dela kanadskih slovenskih skupnosti. Ne le te, še mnogo deklet in žena je uspešno predstavljalo vrstnice v zgodovini slovenskega izseljenstva v

Družinska fotografija družine Ponikvar leta 1951. (Rodna gruda, XLIV, maj 1997, št. 5, str. 34)

Kanadi. Le temeljiteje je treba raziskati njihovo pot in jih primerno predstaviti – vendar pa to presega namen tega prispevka.

Kalilo jih je življenje¹...

Ko se je leta 1923 Jernej Ponikvar z Golega nad Igom napotil v Kanado za boljšim življenjem in se nameraval s prihranjenim denarjem čim prej vrniti, se je znašel v Sudburyju v severnem Ontariu med našimi rojaki, rudarji v zlatokopih. Pot ga je v letu 1932 vodila v Timmins, Ontario. Tam je z drugimi mladimi fanti – med skoraj 1000 delavci je bilo zelo veliko Slovencev – skromno zaživel. K sebi je povabil dekle Lucijo Tiringerjevo iz Stražišča pri Kranju. Kmalu po svojem prihodu je že brezplačno skrbela za delavce, nato je našla delo v hotelski kuhinji, skrbela za otroke bolne sosedice, za sodelavca svojega moža in našla še kakšno priložnostno delo. Tudi trgovinico sta odprla. Tako ji je življenje teklo dalje. Zakonca Ponikvar so poznali mnogi rojaki, saj je v njunem domu marsikdo našel zatočišče, slovensko besedo, tolažbo, nekateri pa celo svoj prvi dom. Misel na vrnitev je Jernej počasi opuščal, saj mu je odhod domov preprečila tudi svetovna vojna. Že leta 1940 sta se zakonca Ponikvar vselila v lastno hišo. Družina Ponikvar, l. 1940 je bil že rojen sin Jernej, se je priključila Odseku VPZ BLEĐ, ki je bil ustanovljen v Timminsu. Aktivni člani so bili seveda samo moški. V seznamu je vpisan le Jernej Ponikvar, ki je mesečno vplačeval družinsko članarino. Ko pa je bil ustanovljen mladinski oddelek tega odseka, je bila prav Lucija (Mrs. Jerry Ponikvar!) tista, ki je skrbela za mladino na piknikih in športnih tekmovanjih.

Oče Jernej se je po štirih desetletjih dela v rudniku upokojil in leta 1963 se je tedaj že šest-

članska družina preselila v St. Catherines v provinci Ontario. Mož je užival pokojnino le nepolnih 10 let.

Gospo Lucijo sem obiskala leta 1996, nastanjeno v prijaznem apartmaju v domu za starostnike Villa Slovenija v Hamiltonu v Ontariu, ki so ga zgradili slovenski rojaki za svojo starost. Kljub visokim letom je bila še živahna in zlasti ponosna na svoje delo in na vse svoje štiri otroke. Naučila jih je govoriti slovensko in jih vzgojila v spoštovanju slovenske kulturne tradicije. Čeprav sta z možem morala plačevati visoko šolnino, so v Timminsu tudi vsi štirje obiskovali katoliško šolo in ne javne, čeprav je bila brezplačna.

Od njenega prvega obiska v Sloveniji v letu 1956 je vsa družina večkrat obiskala Slovenijo; tudi vnuki prihajajo in so ponosni na korenine, iz katerih izhajajo.

Njeno poslanstvo žene, matere in vzgojiteljice je bilo s tem izpolnjeno in tiho, kot je zadnja leta preživljala v Villi Slovenija, obkrožena od svojih otrok in vnukov, se je po nekaj letih tudi poslovila. Vsi štirje otroci so univerzitetno izobraženi, med njenimi takrat sedmimi vnuki in vnučinjami pa so bili nekateri tudi že študentje.

Zapisana slovenskemu jeziku in kulturi

Francko Seljak,² Trčkovo Francko iz "Križajevega mlina" v Rovtah nad Logatcem, ki je nazadnje učiteljvala v Padni v slovenski Istri, so zaprtje rudnika Sečovlje, kjer je brez dela ostal mož Jože, potrebe dveletne hčerke Bernarde in nekajmesečne hčerke Zvezdane in strah pred izgubo še svoje zaposlitve v vaškem vrtcu, vzpodbudili, da se je odločila in se podala na negotovo pot v Trst. Tam sta z možem nameravala zaslužiti toliko, da bi si pozneje kupila skromen dom v Padni in občini Piran. Toda življenje ji je zarisalo drugo pot. Pisalo se je leto 1958. Po trpljenju v begunskem taborišču streljaj od doma, je zbolela za tuberkulozo in ločili so jo od družine ter premestili v bolnišnico v Rim. Takrat je uvidela, da si bo morala družina iskati svoj kos kruha drugje. Petim slovenskim bolnikom iz te bolnišnice in njihovim družinam so kanadske oblasti v predsedniškem predvolilnem obdobju omogočile priselitev v Kanado. Primorski Slovenci v Torontu so zanje izvedeli in jih še v bolnišnici za novo leto obdarili s prvim izkupičkom društvene prireditve svojega prav takrat ustanovljenega Slovenskega kulturnega društva "Simon Gregorčič".

¹ Trebše Štolfa, Milica: "Kalilo jih je življenje", *Rodna gruda* Glasilo SIM, Ljubljana, Letnik XLIV, št. 5, maj 1997, str. 34–35.

² Trebše Štolfa, Milica: "Dve domovini rojakinje Francke Seljak", *Poti in usode, Selitvene izkušnje Slovencev z zahodne meje*. Zbornik (ur. Aleksej Kalc et. al.), Annales Majora, (Koper – Trst 2002), str. 131–136; SPD SIMON GREGORČIČ 1959–1989, Toronto, Ontario, Kanada (ZI FF in RSS, Ljubljana 1989), 204 strani in SND LIPA PARK St. Catherines, Ontario, Kanada 1967–2003, (Ljubljana – St. Catherines 2004), 203 strani.

Francka Seljak (na levi) z Milico Trebše Štolfa ob novem spomeniku vsem priseljencem v Kanado, ki je bil ob 70-letnici ustanovitve Vzajemne podporne zveze BLED postavljen na slovenski pristavi v Beamsville, Ontario, leta 1993.

Prav spoznanje, da v tako oddaljenem tujem okolju doživiš toplino domače besede in ljubezni, je zaznamovalo vse njeno nadaljnje življenje in delovanje. V zgodnjih sedemdesetih letih je kot prva ženska opravljala tudi funkcijo podpredsednice društva. Od leta 1960, skoraj od ustanovitve društva, je bila v prevladujočem moškem svetu nepogrešljiva kulturna animatorka, učiteljica, režiserka in edina predstavnica društev v območni koordinaciji društev slovenskih rojakov v Torontu. Njeno izjemno uspešno kulturno delovanje je pripomoglo tudi k temu, da so v društvene naslovnike članstva začeli pisati imena obeh zakoncev, čeprav kakšnih posebnih funkcij v društvenih odborih žene še niso imele. Svoje kulturno in izobraževalno delo več kot 25 let nadaljuje tudi v južnem Ontariu pri Slovenskem narodnem domu Lipa park v St. Catherinesu, kamor se je družina po nasvetu zdravnika preselila zaradi moževe neozdravljive bolezni. Pri njenem delu z mladino, zlasti pri društvu primorskih Slovencev Slovensko kulturno društvo "Simon Gregorčič" v Torontu, sta ji bili v veliko pomoč tudi obe hčerki. Starejša, Bernarda,³ se je v letu 1974 po dokončani policijski akademiji v Torontu kot prva ženska vključila v O. P. P. (Ontario Police Patrol); po srcu in prepričanju prijateljica mladostnikov (tudi mati dveh otrok) je zaradi svojega preventivnega povezovalnega delovanja med policijo in zlasti šolsko mladino hitro napredovala v visoko častnico. Mladinski center, ki ga je domislila in soustanovila, je postal zavetišče mladostnikov v njihovem prostem času in zbirališče vseh krajanov Grand Banda, Ontario, kamor se je z otrokoma preselila iz Wellanda, Ontario. Za svoje nesebično delo je leta 1996 dobila, spet kot prva

ženska, visoko državno odlikovanje International Order of Daughters of Empire, plaketo, ki jo vsako leto prejme le en sam dobitnik. Mlajša, Zvezdana, se je uspešno posvetila medicinski stroki.

Francka Seljak pri SND Lipa park že petnajsto leto vodi edino stalno slovensko dramsko skupino v Kanadi (zelo uspešno je gostovala v Sloveniji, po vsem Ontariu, v drugih provincah Kanade, na severu ZDA pa je stalna gostja), deseto leto pa vodi tudi edino seniorsko skupino, ki goji stare slovenske družabne plesne.

Vsa, sedaj že razširjena družina, ni nikdar prekinila stikov z nekdanjo domovino. Vanjo se še vedno vsi radi vračajo. Pa tudi vse gostujoče kulturniške skupine, ki prihajajo iz Slovenije, so v njenem domu toplo sprejeti gostje. Njeno nesebično delovanje in več kot štiri desetletja predanega in uspešnega kulturnega dela ji je priznala tudi naša država. Predsednik Republike Slovenije jo je leta 2002 odlikoval s častnim znakom svobode Republike Slovenije. Nanj je še posebej ponosna.

Prva glasbena pedagoginja z najvišjim akademskim nazivom

Leto 1958 je bilo prelomno leto za zaslužno profesorico dr. Damjano Bratuž,⁴ svetovno znano pianistko in glasbeno pedagoginjo. Glede na to, da je bila rojena v Biljah pri Gorici, v takratni Italiji, v trdni in zavedni slovenski družini, je ob začetkih fašizma občutila neusmiljeno iztrebljanje slovenstva. Strica Lojzeta Bratuža, znanega rodoljuba, so leta 1937 fašisti zastrupili. V očetovi kavarni v Gorici so se zbirali zavedni Slovenci, zato je bila družina razdružena, saj je bil oče večkrat zaprt, nato pa leta 1941–1942 tudi interniran v srednji Italiji. V takih razmerah ni bilo možnosti, da bi Damjana razvila ves svoj glasbeni talent. Po diplomii iz klavirja na tržaškem glasbenem konservatoriju se je kot profesorica glasbe krajši čas strokovno izpopolnjevala tudi pri največjih mojstrih klavirja v Salzburgu, Parizu, na Švedskem in se odločila, da se bo kot izvajalka posvetila tudi poučevanju glasbe v najširšem smislu besede. Na radiu Trst A je vodila serijo glasbenih oddaj za otroke. Kot Slovenka v Italiji za svoje glasbeno izpopolnjevanje ni dobila nobene državne pomoči, prav tako pa ji tudi takratna Jugoslavija ni dala nikakršne finančne pomoči. Tako se je v letu 1957–58 sama glasbeno izpopolnjevala na Švedskem. Leta 1958 pa ji je prav Fullbrightova štipendija, nagrada za delo na tržaškem radiu, odprla pot v svet, svet brez narodnih in jezikovnih ovir, v katerem sta

³ Trebše Štolfa, Milica: "Odlikovanje za policistko Bernie", *Rodna gruda*, Glasilo SIM Ljubljana, Leto XLIV, št 8/9, (avg.–sept. 1997), str. 40.

⁴ Kocjančič, Cvetka: "Ljubezen do glasbe in ljubezen do izseljenstva", *Rodna gruda*, glasilo SIM, Ljubljana in Makuc, Dorica: "Srečanje z goriško rojakinjo Damjano Bratuž, uveljavljeno glasbeno pedagoginjo v Kanadi", *Delo*, Ljubljana, Kultura (27. aprila 1995).

veljala le znanje in nadarjenost. Za ta program kulturne izmenjave jo je priporočila skupna italijansko-ameriška komisija v Rimu, saj je bila po njenem mnenju takrat edina glasbenica, ki je res vrednotila glasbo na naddržavni ravni. Na Glasbnem inštitutu (Institute of Music) v St. Luis, Missouri, ZDA je dosegla ameriški magistrski in kot asistentka za klavir na Indiana University v Bloomingtonu tudi doktorat iz klavirja. Bila je sploh prva ženska, ki je prejela doktorat znanosti s tega področja na pri tej znameniti univerzi. Bila je torej prva profesorica glasbe, hkrati pa tudi muzikologinja. Zaposlitev je dobila na univerzi v Kansasu, saj ji v Italiji ni bilo omogočeno, da bi se uveljavila kot univerzitetna glasbena pedagoginja; saj doktorat iz klavirja namreč takrat v Evropi še ni obstajal, z nostrifikacijo mednarodnih spričeval pa so še danes problemi.

Po preteku veljavnosti vize je sprejela ponudbo University of Western Ontario in se preselila v London, Ontario v Kanadi. Ob praznovanju stoletnice Kanade v letu 1967 so bile zgrajene mnoge nove koncertne dvorane, kjer so z navdušenjem poslušali njeno izvajanje. Prijaznost ljudi in dežele sta jo navdušila. Bila je najvišje iz-

Dr. Damjana Bratuž v družbi s članom IO Slovenske izseljenske matice iz Ljubljane g. Antonom Skokom na kulturni prireditvi ob 16. slovenskem dnevu južnoontarijskih društev slovenskih rojakov na pristavi SND Lipa Park v St. Catherines, Ontario, junija 2005.

obraženi glasbeni pedagog v Kanadi. Njena "začasna" zaposlitev je trajala petindvajset let, do upokojitve leta 1994. Med svojimi študenti je zelo priljubljena in cenjena pedagoginja, saj jim je pomagala tudi pri iskanju zaposlitve in pridobivanju štipendij za poletne tečaje v Sieni, Salzbugu in Londonu, da v evropskem okolju spoznavajo in doživljajo evropsko glasbeno tradicijo. Po "upokojitvi" je dr. Bratuževa eno akademsko leto predavala tudi na kanadski univerzi v Franciji (Villefranche). Vse do danes predava povsod. Njeno aktivno znanje slovenščine, italijanščine, francoščine, angleščine, delovno znanje pa tudi nemščine, švedščine in še nekaterih jezikov, ji je odprlo vrata predavalnic univerz po vsem svetu. Bila je tudi članica raznih glasbenih žirij.

Vse svoje sposobnosti, talent in energijo je vse življenje namenjala le vrhunski glasbeni interpretaciji in vrhunskemu pedagoškemu delu z mladim rodом. Ob pridobitvi v Kanadi edinega tako visokega naziva na njenem področju glasbene vzgoje, naziva zaslužna profesorica (Professor Emeritus), je bilo ob njej kakih petdeset njenih študentov vseh generacij in od vsepovsod. Lepo priznanje za življenjsko delo in ljubezen, ki jo je posvetila svojemu delu! Tudi madžarska vlada ji je že leta 1981 podelila državno odlikovanje za njeno preučevanje in interpretacijo del skladatelja Béle Bartóka, saj je najvidnejša specialistka za interpretacijo njegovega glasbenega opusa. Če je povabljena na posebne slovesnosti slovenske skupnosti v Kanadi, jih prav rada obogati s svojim umetniško izvedenim programom.

Morda samo pri nas še ne zmoremo primerno oceniti njenega vrhunskega dela, da bi se ji kot ponosni zamejski Slovenki poklonili s primernim priznanjem za njeno vsestransko delo na glasbenem področju.

Uveljavljen slovenski "plamen" v Kanadi

Po treh letih zakona, leta 1960 se je v Sloveniji že uveljavljena pevka, Marija Ahačič Pollak,⁵ odpravila za svojim soprogom v Kanado. Rojena je bila v glasbeni družini v Trziču pri Kranju. Z družino je bila leta 1941 izseljena v Valjevo, in tam so Ahačičevi živeli do konca druge svetovne vojne. Že leta 1956 ji je uspelo na avdiciji pri ansamblu Slavka Avsenika. Še danes je nepozabna njena izvedba pesmi "Tam, kjer murke cveto". Nastopala je tudi z orkestrom RTV Ljubljana pod vodstvom Bojana Adamiča. Študirala je na glasbeni akademiji v Ljubljani, po prihodu v Montreal, (Quebec) v Kanado pa se je vpisala na Univerzo Mc Gill v Montrealu in dokončala likovno pedagoško smer. Že leta 1962 je prvič nastopila s slovensko pesmijo na CTV in prejela na natečaju prvo nagrado. Odtlej je z diapozitivi in

⁵ Ahačič Pollak, Marija: CV, rokopis in arhivsko gradivo več slovenskih skupnosti v Torontu.

slovensko pesmijo promovirala slovensko kulturno in glasbeno tradicijo. Predolg bi bil seznam vseh njenih nastopov v vlogi pianistke, pevke in kulturne delavke, da bi ga naštela.

Tedaj že štiričlanska družina se je preselila v Toronto. Ob kanadskih in ameriških praznovanjih slovenskega dneva in drugih prireditvah, dobredelnih koncertih in festivalih, na katerih je nastopala, se je po osamosvojitvi z veseljem odzvala tudi povabilu na nastope v rodni Sloveniji. S svojo v celoti avtorsko ploščo glasbe in besedila s tematiko izseljenstva se je predstavila leta 1980, slovenske ljudske pesmi pa je posnela na svoji drugi plošči "Pojte z menoj" leta 1986. Zelo odmevni sta bili njeno podajanje slovenske glasbe na televiziji CKCO v Kitchenerju, Ontario in vodenje radijske oddaje Slovenski večer v Torontu, morda najodmevnejši pa so bili koncerti pred več kot 12.000 obiskovalci v amfiteatru Iron Range Interpretive Centre v Chisholmu v Minnesoti v ZDA.

Marija Ahačič Pollak (v sredini) na predstavitvi svojega knjižnega prvenca, družinske kronike, junija 2005 v Trziču. (fotografijo prijazno posredoval Trziški muzej iz Trziča, op. uredništva)

Uveljavila se je kot ustanoviteljica in odgovorna urednica radijske oddaje Glas kanadskih Slovencev pod okriljem Vseslovenskega kulturnega odbora v Torontu. Vodila ga je 7 let. V tem času je za vodenje oddaje usposobila nove mlade moči, vendar pri oddaji občasno še vedno sodeluje.

Za ta prispevek je pomemben tudi podatek, da se je v večinomoma moškem svetu že leta 1994 zaradi svojega aktivnega dela uveljavila tudi kot – doslej še vedno edina – predsednica Vseslovenskega koordinacijskega odbora za kulturo v Torontu, ki združuje vsa slovenska društva v Ontariu.

Za širšo promocijo slovenskega glasbenega izročila, a ne samo v Kanadi, je najpomembnejši nastanek deklinške vokalne skupine Plamen, ki jo je v letu 1991 ustanovila Marija Ahačič Pollak. Pod njenim vodstvom je Plamen združil srca mladih potomk slovenskega rodu in prvič zagorel v javnosti z nepozabnim nastopom v Torontu na

vseslovenski kulturni prireditvi ob priznanju samostojnosti Republike Slovenije. Odtlej ta plamen gori in razveseljuje poslušalce po vseh kontinentih. Tudi v Sloveniji smo imeli priložnost spremljati njihove tri uspešne turneje. Med njimi je bil pomemben nastop ob kanadskem dnevu pred ljubljanskim Magistratom, namenjen vsem diplomatom v Sloveniji. Prav tako pa je bil pomemben nastop skupine Plamen, ki je bila izbrana med 126 zbori raznih narodov, da se predstavi s pesmijo v kanadskem parlamentu v Ottawi. Tako je tudi tu prvič zadonela slovenska pesem. Poleg izvirne glasbe iz slovenske glasbene zakladnice in Marijinih priredb le-te mladenke, sedaj že žene in matere, rade in doživeto predstavijo občinstvu tudi kanadske, duhovne in druge priljubljene pesmi v prevodih izbranih del v slovenskem, angleškem, francoskem in latinskem jeziku ter svahiliju.

Gospa Marija Ahačič Pollak se želi uveljaviti tudi v pisanju krajevne zgodovine. Izšel je njen knjižni prvenec *Nitke življenja*; to je njena družinska kronika, kronika Martinčkovih iz Trziča; izšla je letos pri Trziškem muzeju.

Tudi Marija Ahačič Pollak je med tistimi redkimi ženami, ki so svojo kariero ustvarile same in jim sposobnosti ni bilo treba uveljavljati le po zaslugi njihovih uspešnih mož. Slovenija se ji je marca 2005 s podelitvijo reda za služe za Republiko Slovenijo, pomembne za slovensko kulturo, oddolžila za njeno vsestransko kulturno poslanstvo med rojaki in širšo skupnostjo.

Poročena tudi z NAGELJNOM

Milena Mejač,⁶ (zdaj Soršak) študentka slavistike in germanistike na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, se je avgusta 1964 odločila, da na povabilo strica duhovnika za šest mesecev odide v Kanado na izpopolnjevanje angleščine. Ker v Winnipegu, (provinca Manitoba) pri stricu, ni mogla obiskovati primernih tečajev, je odšla v Toronto. Preživljala se je z varovanjem otrok in opravljanjem gospodinjskih del in hitro napredovala v angleščini. Usodna zanjo je bila vključitev v slovensko skupnost v župniji Marija Pomagaj. Tam je že septembra začela poučevati v dopolnilni šoli slovenskega jezika. Delo z učenci v slovenski šoli je opravljala z vsem srcem, prav tako pa je z veseljem sodelovala pri obeh učbenikih slovenskega jezika, ki ju je pripravil in izdal duhovnik in pedagog Tone Zrnec. Vključila se je tudi v dramsko skupino, ki jo je vodil Vilko Cekuta, in folklorno skupino, ki jo je ustanovil in vodil Ciril Soršak, rojen blizu Slovenske Bistrice. Ko se je maja 1966 Milena poročila s svojim soplesalcem Cirilom, so vsi vedeli, da se je poročila

⁶ Soršak, Milena: CV, rokopis in Trebše Štolfa, Milica: *SFS NAGELJ* Toronto, Ontario Kanada 1959–1999, (Koper 1999), 129 strani.

tudi s folklorno skupino. Družina se je kar hitro povečala na pet članov. S trdim delom sta si ustvarila tudi družinsko podjetje. Predvidevanja, da se je poročila tudi z Nageljnom, so se izkazala za pravilna. Ciril je tej skupini posvetil vsako uro prostega časa. Vsa družina je zvesta folklorni tradiciji; obe hčerki, Irena in Sylvia, sta kot plesalki vadili tudi mlajše člane skupine, sedaj pa že sin Mark ubira očetovo pot. Hči Irena že več kot dve leti pridno uči najmlajši naraščaj, tretjo generacijo – Nageljčkov.

Milena Soršak s soprogom Cirilom in prvo vnukinjo Karolino, ki je sedaj že plesalka pri nageljških. Posnetek v njenem domu ob 40-letnici Folklorne skupine NAGELJ leta 1995.

"Šest mesecev" pa gospe Mileni traja že več kot štiri desetletja. Ob delu, družini in v slovenski skupnosti se je šele po osmih letih bivanja v Kanadi prvič vrnila domov. Polna domotožja je ob razpetosti med družino v Kanadi in domovino na tej strani oceana spoznala, da bo ostala ptica selivka. Folklorna skupina se pogosto vrača v Slovenijo na turneje. Včasih jih spremlja tudi sama. Skupina je v letu 2004 praznovala že svojo 45-letnico delovanja, v njenih sekcijah pa se je zvrstilo že več kot 900 otrok in mladostnikov. Milenin dan je bil vedno natrpan. Od poučevanja v slovenski šoli do aktivnosti v vseh dejavnostih, kjer so sodelovali tudi njeni otroci. Od ustanovitve sodeluje še pri radiu Glas kanadskih Slovencev. V dvomesečniku Glasilo predstavlja rojake in rojakinje ob njihovih življenjskih praznikih ali delovnih uspehih. Opisi izžarevajo ogromno človeške toplote v vsej lepoti slovenskega jezika, ki ga ohranja z vso skrbjo in ljubeznijo.

Leta 2000 sta z gospo Darjo Slobodnik, soprogo slovenskega generalnega častnega konzula v Torontu, ustanovili dobrodelni sklad, imenovan Viktorija Fond z sodelovanju z Belokranjskim klubom v Torontu. Fondacija, ki pridobiva finančna sredstva z darili, prostovoljnimi prispevki in volili, pomaga prizadetim otrokom, da se uspešneje vključujejo v zunanji svet.

Želela sem predstaviti življenjsko zgodbo gospe Milene, ker je vse svoje življenje in delovanje kljub popolnoma drugačnim ciljem in hotenjem v mladosti v celoti podredila materinstvu, družini, družinskemu podjetju in izobraževalnemu delu v slovenski skupnosti. Je tisti nevidni član skupine Nagelj, ki je neopazno prisotna v vsej dejavnosti. In kljub vsemu še najde čas za pogovor ob kakšni lepi knjigi.

Izseljenska zgodba literarne ustvarjalke

Cvetka Mikolič (zdaj Kocjančič),⁷ predzadnja v družini devetih otrok iz zaselka Bendje pri Brusnicah v občini Novo mesto, je po zaslugi svojih bratov in sestra, ki so zaradi pomanjkanja morali v tujino, da bi lahko preživeli, z njihovo finančno pomočjo končala ekonomsko srednjo šolo v Novem mestu. Po komaj dveh letih službe v Dolenjskih Toplicah se je leta 1969 tudi sama odpravila za njimi. Pristala je pri bratu Jožetu v Sudburyju, malem rudarskem mestu v severnem Ontariu z onesnaženim ozračjem in monotono pokrajino. Brat, ki ustanavljal novo kulturno društvo, jo je takoj vključil v folklorno skupino. Toda ostra kanadska klima severa jo je pregnala v Toronto. Kmalu se je poročila z Lojzetom Kocjančičem, dolenskim rojakom, zelo uspešnim podjetnikom ter pomembnim sponzorjem in organizatorjem vsestranskega sodelovanja s staro domovino. Ustvarila sta si družino in dom. Njeno znanje ekonomije ter uspešno končani seminarji in tečajji v Torontu so pripomogli k temu, da se je uspešno vključila v vodenje knjigovodstva družinskega podjetja.

Cvetka Kocjančič (prva z leve) na predstavitvi svoje knjige Upornik s čopičem v njeni inačici v angleškem jeziku v – The Unhappy Rebel v Multicultural History Society v Torontu leta 1994. Knjiga je zanimiv prikaz življenja in dela našega rojaka, slikarja Andreja Štritofa.

⁷ Kocjančič, Cvetka: CV, rokopis in arhivsko gradivo slovenskih skupnosti v Torontu.

Ob nenadni smrti matere leta 1975 se je lotila pisanja poezije in izlila na papir svoje domotožje, ki se ga niti sama dotlej ni prav zavedela. Njeno lastno pisanje jo je, kot sama pravi, izzvalo k razmišljanju o življenjskih vrednotah in procesu imigracije, njeni lastni vlogi v izseljenjski skupnosti in njenem prispevku kanadski skupnosti. V iskanju načina, kako vrniti "dolgo slovenstvu", kot ga imenuje, kako živeti vrednote, ki so ji jih privzgojili starši in slovenska domovina, je v materialističnem severnoameriškem svetu odkrila bilten Dnevnik/Diary, ki ga je na lastne stroške izdajal pisatelj Ivan Dolenc, štajerski rojak, novinar še v stari domovini. Pridružila se mu je. Pozneje je sodelovala tudi pri radijski uri in zanjo pisala reportaže o dejavnosti slovenskih skupnosti. Leta 1978 je bila že soorganizatorica prvega Festivala slovenskih narodnozabavnih ansamblov severnoameriške celine in je zanj pripravila lično dvojezično brošuro. Sama se spominja, kako so jo sredi sedemdesetih let gledali z nezaupanjem, ko je na pripravljalne sestanke za organiziranje festivala prihajala kot edina ženska. Zaradi izjemno odgovorno opravljenega dela vseh pisnih komunikacij za festival si je pridobila zaupanje vseh.

Takrat v Torontu močno politično razdeljena slovenska skupnost ni prenesla uspešnega povezovalnega delovanja slovenskih skupnosti in tako je zaradi nesodelovanja in nesoglasij zamrla marsikatera iniciativa, še preden bi lahko postala tradicija. Gospa Cvetka Kocjančič se je umaknila iz javnosti, leta 1986 vpisala študij psihologije na univerzi York v Torontu in ga tudi uspešno dokončala. Pisanje o svojih življenjskih izkušnjah – izšlo je mnogo njenih pesmi iz pesniških zbirk – in izkušnjah drugih slovenskih izseljencev, je postalo njen prvi cilj. Ustvarila je dva pomembna biografska romana: o slikarju Andreju Štritofu – Upornik s čopičem, ki je izšel v Ljubljani in v njenem prevodu v angleščino tudi v Torontu, in življenjsko zgodbo dolenjskega rojaka Janeza (Charlieja) Planinška – Gospodar Golega ozemlja, ki je izšla pri Dolenjski založbi v Novem mestu. Njen angleški prevod še čaka na objavo. Dotlej tudi v Kanadi niso poznali tovrstnega literarnega ustvarjanja in je tako tudi novi domovini predstavila novo kvaliteto. Zanimive so njene črtice in kratke zgodbe.

Njene pesmi izražajo domovinsko in socialno tematiko, globok humanizem, pogloblja pa se v metafizična vprašanja.⁸ Njena dela izhajajo v Rodni grudi, Slovenskem izseljenjskem koledarju, v celovškem Zvonu, v Torontu pa v Glasilu kanadskih Slovencev in v Lovskem vestniku, pri ka-

terem sodeluje že 25 let in ga je nekaj let tudi urejala.

Leta 1991 jo je ponovno pritegnilo v delo s slovensko skupnostjo. Za Slovenski informacijski center v Torontu je pripravila brošuro Vojna v Sloveniji, da so bili lahko kanadski rojaki podrobno obveščeni o dogajanjih v Sloveniji, sodelovala je pri pripravi slovenske radijske ure Glas kanadskih Slovencev, pripravila tri številke Kronike, iz katere se je pozneje razvilo Glasilo kanadskih Slovencev, objavljena strokovna besedila pa se nanašajo na življenje in delo slovenskih skupnosti v Kanadi. Njen obširni prispevek o kanadskih Slovencih je objavljen v delu The Encyclopedia of Canadian Peoples, krajša verzija pa tudi v kanadski Enciklopediji.

Leta 1999 se ji je za njeno vsestransko uspešno delovanje zahvalila tudi naša država. Predsednik republike jo je odlikoval s častnim znakom svobode Republike Slovenije.

Naj sklenem z njeno mislijo: *"Dejstvo, da sem kot samouk uspela z literarnim in znanstvenim pisanjem me navdaja s ponosom in z zavestjo, da je moje delo spoštovano in koristno in torej vredno premagovati ovire, ki so mi pogosto postavljene. Večkrat si želim, da bi imele izseljenske ženske več poguma in vztrajnosti ter več zanimanja in volje za sooblikovanje družbe, v kateri živijo in v kateri bodo živeli njihovi otroci. Moj prijatelj Andy Štritof je večkrat govoril, da bo življenje boljše in bolj pravično, ko bodo ženske bolj aktivno posegle v preoblikovanje družbe, pri čemer je seveda mislil na vrednote, edinstvene za ženski svet: miroljubnost, sloga, medsebojna pomoč in ljubezen, spoštovanje ... Na žalost pa so mnoge ženske opustile te vrednote, da lahko teknujejo z moškimi v bitki za enakopravnost (in enakost) in za uspeh na materialnem področju."*⁹

Zaključek

Žene, ki sem jih skromno predstavila v tem prispevku, prav gotovo niso edine, ki bi si zaslužile tako predstavitev, so pa značilne predstavnice časa, okolja in delovnega področja. Zahvaljujem se jim, da so mi dovolile javnosti predstaviti njihove osebne podatke.

Novo okolje se je različno odzvalo na njihovo uspešno delo. Nekatere so nagradili, celo naše državno odlikovanje so prejele tri med njimi. Toda, ali smo res že sposobni in pripravljeni ceniti pomen dela tukajšnjih in tudi razseljenih Slovenk? Če se samo ozremo okrog sebe, lahko ugotovimo, da še ne. Izsiljene "ženske kvote" problema ne bodo rešile – ne v izseljenstvu ne doma. Rešil bi ga le premik v moških, pa tudi v marsikateri ženski glavi.

⁸ Jurak, Mirko: "Literarno ustvarjanje Slovencev v Kanadi". *Slovenska izseljenska književnost 2, Severna Amerika*, (ur. Janja Žitnik s sodel. Helge Glušič), (Ljubljana, ZRC SAZU 1999), str. 373–378.

⁹ Gl. op. 7.